

Material Factors of Motivation of Human Capital in Agriculture in the Conditions of the Knowledge Economy

Sh.O.Amirkulov

Аннотация. Ушбу мақолада Қашқадарё вилояти ОТМларида аграр касб мутахассисларини тайёрланиши, битирувчиларни қишлоқда яшаб қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши билан банд бўлиши ва қишлоқ хўжалиги корхоналари раҳбарлари ўртасида ўтказилган сўровнома натижалари асосида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида яқин ўрта муддатда кутилаётган ўзгаришлар таҳлил қилинган ҳамда ушбу муаммоларни бартараф этишнинг икки каналли рағбатлантириш механизми ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: инсон капитали, олий таълим, кадрлар тайёрлаш, касб, малака, ихтисос, икки каналли рағбатлантириш, мотивация.

Кириш. Янги Ўзбекистонда кучли фуқаролик жамиятини қуриш ва ижтимоий-иқтисодий тараққиётни таъминлашда олий таълимнинг ўрни бекиёсдир. Мамлакатда амалга оширилаётган ижтимоий иқтисодий ислохотлар ва иқтисодий тараққиётнинг ҳозирги ҳолати юқори малакали мутахассисларга бўлган талабни кучайтирмоқда.

“Бугунги кунда ишимиздаги энг катта камчилик – билим етишмаслиги, афсуски, барча соҳаларда сезилмоқда.

Ҳолбуки, бирорта ҳудудни ҳам, тармоқни ҳам замонавий илм ва билимларсиз ривожлантириб бўлмайди. Тараққий этган мамлакатларда ялпи ички маҳсулотнинг 50 фоизидан ортиғи “билимлар иқтисодиёти” ҳисобидан, яъни, инновациялар ва юқори малакали кадрлар томонидан яратилаётгани буни яққол исботламоқда [1].

Адабиётлар шарҳи. П.Друкер “иш билимлари” атамасини муомалага киритар экан, кейинчалик “билимлар жамияти”да базис иқтисодий ресурс капитал, табиий ресурслар ёки иш кучи эмас, балки билимлар деб тасдиқлаган. У “билимлар ҳал қилувчи иқтисодий ресурс ва доминанта бўлиб, эҳтимол тутилган рақобат устунлигининг ягона манбаига айланди” [2] деб кўрсатган.

С.Фишер, Р.Дорнбуш, Р.Шмалензи “капитал ва ер ресурсларини моддий бойликлар, ишлаб чиқаришнинг ашёвий омиллари” [3], деб ҳисоблашади. К.Р.Макконнелл ва С.Л.Брюларнинг фикрига кўра эса “иқтисодий ресурслар моддий ва инсон ресурсларидан иборатдир. Моддий ресурслар - ер ва капитал, инсон ресурслари - меҳнат ва тадбиркорлик қобилиятидир [4].

“Аграр соҳа ишлаб чиқаришида олий ва ўрта махсус аграр таълими ҳамда қишлоқ хўжалигида малакали ёш кадрларни жалб қилиш учун шарт-шароитлар яратмасдан туриб, бутун ресурс салоҳиятини ривожлантириш ва технологик қолоқликни баргараф этиш мумкин эмас” [5].

Муаммони ўрганиш усуллари. Тадқиқот жараёнида ижтимоий сўровнома, монографик кузатув, анкета-сўров, эксперт баҳолаш, экстрополяция каби усуллардан фойдаланилган.

Таҳлил ва натижалар. Аграр соҳа Қашқадарё вилояти иқтисодиётида салмоқли улушга эга бўлсада, бироқ қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши учун махсус дастурлар бўйича ўқитишга мўлжалланган аграр йўналишдаги олий таълим муассасаси мавжуд эмас.

Қашқадарё вилояти ОТМлари таълим йўналишларини таҳлил қилганимизда, аграр соҳада ўсимликчилик ва чорвачилик тармоқларида маҳсулот етиштириш технологияси билан боғлиқ бўлган таълим йўналишлари мутахассислари тайёрлаш тизими мавжуд эмаслигига гувоҳ бўлдик.

1-жадвал

Қашқадарё вилоятидаги ОТМлари фаолиятининг таҳлили [5].

т/р	Кўрсаткичлар	ў/б	Йиллар					2019 йилда 2015 йилга нисбатан, фоизда
			2015	2016	2017	2018	2019	
1	ОТМлари сони	бир	3	3	3	3	6	200,0

		лик						
2	Талабалар	киши	13 300	14 303	15 891	18 105	22 411	168,5
	ш.ж.дан; бакалавр	киши	13 152	14 146	14 867	15 964	16 245	123,5
	магистр	киши	148	157	186	194	294	198,6
3	Профессор ўқитувчилар	киши	1 044	1 086	1 154	1 196	1404	134,8
4	Бир нафар профессор ўқитувчига тўғри келадиган талабалар сони	киши	13	13	14	15	11,4	87,7
5	Битирувчилар сони	киши	2 990	3 111	3 559	3 774	3 869	129,4
	ш.ж.дан; аграр мутахассислар	киши	149	152	160	154	148	99,3

Қашқадарё вилоятидаги ОТМлари кейинги беш йилда икки баробарга, улардаги талабалар сони 168,5 фоизга, шу жумладан бакалавр таълим йўналишига 123,5 фоизга, магистрлар тайёрлаш 198,6 фоизга, ОТМларидаги профессор ўқитувчилар сони 134,8 фоизга ошганлигини, бироқ бир нафар профессор ўқитувчига тўғри келадиган талабалар сони 87,7 фоизга камайганлигини, битирувчилар сони эса 129,4 фоизга ошгани ҳолда аграр соҳа йўналишидаги мутахассислар тайёрлаш 99,3 фоизга камайганлигини қайд этиш мумкин. (1-жадвал).

Қашқадарё вилоятида қишлоқ хўжалиги ихтисосликлари бўйича олий ва ўрта махсус таълими мутахассислари тайёрлашнинг умумий сони 62,3 фоизга, шу жумладан ўрта махсус маълумотли мутахассислар 61,1 фоизга, олий маълумотли мутахассислар тайёрлаш 99,3 фоизга камайганлигини кўриш мумкин. (2-жадвал).

2– жадвал

Қашқадарё вилоятида қишлоқ хўжалиги ихтисослиги бўйича мутахассислар тайёрлашнинг миқдорий таҳлили [6]

Кўрсаткичлар	Йиллар					Ўзгариши, фоиз да
	2015	2016	2017	2018	2019	
Мутахассислар тайёрлаш (нафар)	4782	4918	4935	5010	2980	62,3
Ўрта махсус маълумот берувчи муассасаларда (нафар)	4633	4766	4775	4856	2832	61,1
Олий маълумот берувчи муассасаларда (нафар)	149	152	160	154	148	99,3

Бундан ташқари, ҳозирги пайтда иқтисодиёт, юриспруденция, менежмент, гуманитар фанлар, ахборот технологиялари, соғлиқни сақлаш ва электротехника каби ўқув ихтисосликларининг оммалашishi шароитида қишлоқ хўжалиги касбларига талабнинг пасайishi кузатилмоқда. Ушбу тенденциялар ва муаммолар қишлоқ хўжалигида инсон капиталини шакллантириш имкониятларига, қишлоқ жойларидаги демографик вазиятга салбий таъсир кўрсатмоқда.

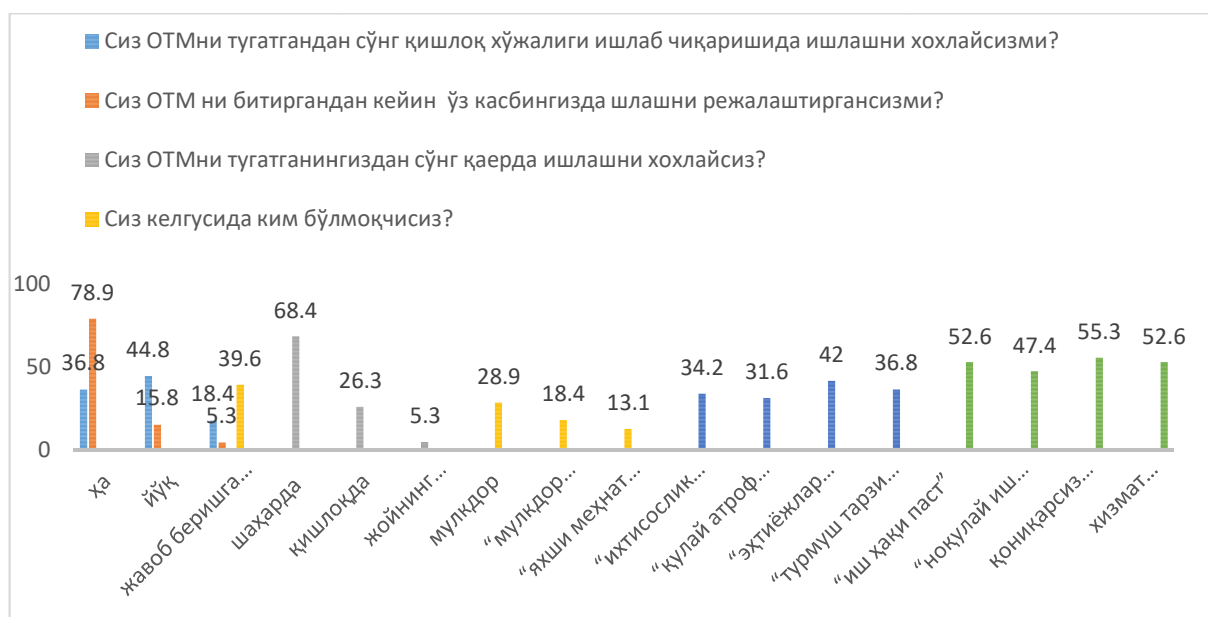
Шунингдек, олий таълим муассасаларида бюджет ўринлари сони йилдан йилга камайishi, тўлов шартнома қийматининг ўсиishi кўпгина қишлоқ ёшлари учун олий маълумот олиш

имкониятини қийинлаштирмоқда.

Шу билан бирга қишлоқ жойларидаги ижтимоий ривожланишнинг пастлиги, демографик вазиятнинг ёмонлашишига ва меҳнатга лаёқатли аҳолининг қишлоқ жойларидан чиқиб кетишига сабаб бўлмоқда ҳамда қишлоқ хўжалигида малакали кадрлар тақчиллиги юз бермоқда. Таълим муассасаларининг қишлоқ хўжалиги кадрларини тайёрлашдаги имконияти билан кадрларни қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришига жалб этиш имкониятлари ўртасида номувофиқлик мавжуд.

Қарши муҳандислик иқтисодиёт институти аграр соҳа йўналиши битирувчи курс талабалари ўртасида ўтказилган сўровнома натижаларини таҳлил қилганимизда, респондентларнинг 75 фоизи тўлов шартнома ва 25 фоизи давлат грантида ўқиши, уларнинг 60,5 фоизи қишлоқ ва 39,5 фоизи шаҳар жойларида яшаши аниқланди. ОТМни тугатгандан сўнг қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида ишлаш ёки ишламаслиги тўғрисида берилган саволга респондентларнинг 44,8 фоизи “йўқ ишламайман”, 18,4 фоизи “ҳа доимий муддатда ишлайман”, 18,4 фоизи “ҳа қисқа муддатда шлайман” ва 18,4 фоизи “жавоб беришга қийналаман” деб жавоб берди. Битирувчиларни ўз касбида ишлашни режалаштирганлиги тўғрисидаги саволга респондентларнинг 78,9 фоизи “ҳа”, 15,8 фоизи “йўқ” ва 5,3 фоизи “бир хулосага келганим йўқ” деган жавобни қайтарди (1-расм).

“Сиз ОТМни тугатганингиздан сўнг қаерда ишлашни хоҳлайсиз?” деб берилган саволга респондентларнинг 68,4 фоизи “шаҳарда”, 26,3 фоизи “қишлоқда” ва 5,3 фоизи “жойнинг аҳамияти йўқ” деб жавоб қайтарган. “Сиз келгусида ким бўлмоқчисиз?” саволига респондентларнинг 39,6 фоизи “жавоб беришга қийналаман” деб жавоб берган бўлса, 28,9 фоизи “мулкдор”, 18,4 фоизи “қишлоқ хўжалигида мулкдор бўлиб, корхона эгаси бўлиш”ни ва 13,1 фоизи “яхши меҳнат ҳақи оладиган ёлланма ходим” бўлишни исташган. Битирувчиларни тадбиркорлик қобилияти сўралганда, уларнинг 26,3 фоизи ўз қобилиятини “аъло”, 42,2 фоизи “яхши”, 28,9 фоизи “қониқарли” ва 2,6 фоизи “қониқарсиз” деб баҳолаган.

1-расм. ҚарМИИ аграр таълим йўналиши битирувчи талабалари ўртасида ўтказилган сўровнома натижалари [7].

“Қишлоқ хўжалиги корхоналарида иш билан банд бўлишга ижобий таъсир кўрсатадиган омилларни кўрсатинг” саволига респондентларнинг 34,2 фоизи “ихтисослик бўйича иш топиш осон”, 31,6 фоизи “қулай атроф муҳит шароити”, 42,0 фоизи “турар жой, озиқ овқат, кийим кечак, ва бошқа эҳтиёжлар учун кам харажат”, 36,8 фоизи “махсус турмуш тарзи ва маданий анъаналар”, 28,9 фоизи “табиий ва дам олиш масканларига яқинлиги, табиий ва сифатли озиқ овқат маҳсулотлари”, 26,3 фоизи “қариндошларнинг яқинлиги” ва 15,8 фоизи “бошқа омиллар”ни ажратиб кўрсатишди.

“Қишлоқ хўжалиги корхоналарида иш билан банд бўлишга салбий таъсир кўрсатадиган омилларни кўрсатинг” саволига респондентларнинг 52,6 фоизи “иш ҳақининг пастлиги”, 47,4 фоизи “ноқулай иш шароити”, 55,3 фоизи “инфратузилманинг яхши ривожланмаганлиги, қониқарсиз яшаш шароити”ни, 42,1 фоизи “аграр соҳа моддий техника базасининг эскирганлиги”ни, 44,7 фоизи “мослашув давридаги қийинчиликлар”ни, 13,2 фоизи “мураббийлик ишининг етишмаслиги”ни, 52,6 фоиз “келажакда хизмат даражасидаги паст ўсиш”ни, 18,4 фоизи “соҳада ёшлар улушининг камлиги”ни, 31,6 фоизи “болаларнинг келажак учун хавотир”ни, 28,9 фоизи “дам олиш, кўнгил очар жойлар, зарур тиббий ёрдамнинг етишмаслиги”ни, 39,5 фоизи “коммуникацион (мобиль, интернет, телефон линияси) муаммолари”ни, 5,2 фоизи “транспорт воситаларидаги муаммолар”ни 13,2 фоизи “таълим, соғлиқни сақлаш ва бошқа давлат муассасалари фаолиятининг қониқарсиз ҳолати”ни ва 5,8 фоизи “бошқа омиллар”ни сабаб қилиб кўрсатишган.

Битирувчиларга “Қашқадарё вилоятида аграр соҳани мутахассис кадрлар билан таъминлашдаги муаммоларни кўрсатинг” деб берилган саволга, уларнинг 13,2 фоизи “худудий ОТМларининг камлиги”ни, 42,1 фоизи “ОТМларининг моддий техника базасининг етишмаслиги”ни, 44,7 фоизи “қишлоқ ёшларининг аграр соҳага қизиқишларининг пастлиги”ни сабаб қилиб кўрсатишди.

Ўтказилган сўровнома аграр касб олий таълим муассасалари битирувчиларини қишлоққа қолиб қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши билан банд бўлиш иштиёқининг пастлигини кўрсатмоқда.

Қишлоқ хўжалиги корхоналари раҳбарлари ўртасида ўтказилган сўровномалар ўрта муддатли истиқболда қуйидаги ижтимоий-иқтисодий оқибатларни аниқлаш имконини берди:

қишлоқ хўжалигидаги, шунингдек, унга алоқадор тармоқлардаги иш ўринлари жадал суръатда қисқаради;

қишлоқ ва шаҳар аҳолиси даромадларининг табақаланиши юз беради;

қишлоқ жойларининг ижтимоий инфратузилмаси таназзулга учрайди;

маҳаллий қишлоқ хўжалиги товар ишлаб чиқарувчилари ички хом ашё ва озиқ-овқат маҳсулотлари бозорларидан чиқиб кетиши юз беради;

электр энергияси ва нефт маҳсулотлари ички баҳоси жаҳон нархларига мослашиши муносабати билан табиий монополияларнинг тарифлари кескин ошиши кузатилади, бунинг натижасида маҳаллий ишлаб чиқарувчиларнинг рақобатбардошлиги пасаяди ва ички бозорда қишлоқ хўжалиги товар маҳсулотлари нархи кўтарилади;

ислохотлар даврида қишлоқ хўжалигига мўлжалланган ерларнинг қарийб 45 фоизи

шўрланди, шундан 19 фоизи юқори даражада шўрланган бўлиб бу жараён давом этади [8];

аҳолининг, айниқса қишлоқ жойларидаги аҳолининг турмуш даражасининг пасайиши кузатилади;

меҳнатга лаёқатли аҳолининг қишлоқдан шаҳарга миграцияси кучайиши юз беради.

Баъзи турдаги маҳсулотларда импортнинг сақланиб қолиши, маҳаллий ишлаб чиқаришни қисқаришига сабаб бўлмоқда, бу эса корхоналарнинг тугатилишига, иш ўринларининг йўқотилишига ва қишлоқ жойларида ишсизлик муаммосининг кучайишига олиб келади.

Мамлакатнинг озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлаш учун маҳсулотнинг асосий турлари бўйича ишлаб чиқаришда маҳаллий истеъмол маҳсулотларининг улуши 85 фоиздан кам бўлмаслиги керак. Ушбу даражага эришиш учун мамлакатда ишлаб чиқарилган маҳсулотларнинг камида 80 фоизи рақобатдош бўлиши керак. Рақобатбардош маҳсулот ишлаб чиқариш эса мутахассис кадрларнинг малакасига боғлиқ.

Мутахассислар тайёрлашдаги асосий талаб, унинг замонавий инновацион ишлаб чиқариш даражасига мос келиши ҳисобланади.

Кадрлар тайёрлашнинг замонавий модели, ишлаб чиқаришга керак бўлмаган, иктисодиёт ва жамият олдида турган вазибаларга ҳамда меҳнат бозорида юзага келадиган ўзгаришларга жавоб бера олмайдиган, кадрлар салоҳиятининг пасив адаптациясига йўналтирилган мутахассислар тайёрлашга асосланган. Натижада тармоқ учун кадрлар тайёрлаш ва қайта тайёрлаш учун ажратилган бюджет маблағлари кутилган самарани бермаяпти.

Ушбу ёндашув қуйидаги сабабларга кўра мақсадга мувофиқ эмас:

ҳозирги “билимлар иқтисодиёти” шароитида ишлатиладиган машиналар, асбоб ускуна ва технологияларнинг жадал ўзгариши, мутлақо янги ишлаб чиқариш жараёни юз бермоқда, аммо кадрлар тайёрлашнинг замонавий миллий аграр таълим тизими, эртанги кун ривожланиш истиқболларини ҳисобга олган ҳолда амалга оширилмаяпти;

фанлар бўйича ўқув дастурининг шакли ва мазмуни ишлаб чиқариш вазибаларига мос келмайди, миллий таълим стандартида эълон қилинган “ваколатли ёндашув” фақат номигагина бўлиб қолмоқда;

АСМдаги кадрларни касбга тайёрлаш ва қайта тайёрлаш тизими амалда ўз нуфузини йўқотмоқда;

кадрлар тайёрлашнинг мавжуд механизми замонавий меҳнат бозорининг талабларига жавоб бермайди ва тармоқни инновацион ривожлантириш истиқболларини ҳисобга олмайди, шунинг учун таълим тизими аграр соҳани жадал ривожлантириш учун шароит яратмайди;

маълум йиллар бошланғич касб-ҳунар таълими тизимига етарлича эътибор берилмади, ўрта махсус касб-ҳунар таълими тизими ҳам ҳозирги давр талаби даражасида эмас;

аграр соҳадаги олий таълимнинг ишлаб чиқариш ва илм-фан билан интеграцияси етарлича йўлга қўйилмаган;

баъзи ҳолларда профессор-ўқитувчиларнинг касбий тайёргарлик даражаси талабга жавоб бермайди;

аграр соҳада замонавий ускуналар ва технологияларни ўзлаштиришга қодир кадрларнинг етишмаслиги кенг кўламли инновацион лойиҳаларни амалга оширишда асосий тўсик ҳисобланади;

мавжуд кадрлар тузилмаси, шунингдек, кадрлар салоҳиятининг сифати замонавий ишлаб чиқариш талабларига жавоб бермайди ва инновацион жараёнларни барча йўналишларда тизимли равишда жорий этишни таъминламайди, фақат айрим ҳудудларда ва корхоналарда маҳаллий ўзгаришлар юз бермоқда холос;

аграр соҳа мутахассисларининг қишлоққа кириб келишига таъсир этувчи механизмларнинг мавжуд эмаслиги, қишлоқда иш ҳақи даражаси ва ижтимоий фаровонликнинг пастлиги, тармоқда кадрлар миқдорининг камайишига олиб келади;

демографик жиҳатдан инсон салоҳиятининг сифат ва миқдорий хусусиятларининг ёмонлашиши, меҳнат бозори ва таълим хизматларининг касбий таркибларида номуаносибликларнинг ошиши билан кучаймоқда;

давлат-хусусий шериклик механизмларининг тузилмаганлиги, мутахассислар тайёрлаш жараёнида бизнес тузилмаларининг иштироки таъминланмаганлиги, бу давлат, агробизнес вакиллари ва инсон капитали ташувчиларининг манфаатларини тўлиқ уйғунлаштиришни талаб этади.

Аграр соҳада инсон капиталини самарали такрор ишлаб чиқаришдаги муҳим институционал тўсик бу олий таълим соҳасини тижоратлаштириш бўлиб, бу қишлоқ жойларидан келадиган битирувчиларни олий таълим муассасаларига киришига жиддий муаммолар туғдиради. Қишлоқ аҳолиси ўз болаларини кўпинча тайёрлов курсларига юбориш, шунингдек индивидуал репетиторлик учун тўловларни тўлаш имкониятига эга эмас, махсус тайёргарликсиз эса, Ягона Давлат (тест) имтиҳонидан юқори балл тўплаш жуда қийин кечмоқда. Оқибатда, қишлоқдаги иқтидорли ёшларнинг нисбатан катта қисми олий маълумот олиш имкониятидан фойдалана олмаяпти.

Юқоридаги қайд этилган муаммоларни бартараф этиш учун қуйидаги чора ва тадбирларни амалга ошириш мақсадга мувофиқдир:

Ўзбекистон Республикаси Олий ва Ўрта махсус таълими вазирлиги
Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси
Ўзбекистон Миллий Университети
Қашқадарё вилояти Университети
Қашқадарё вилоят Университети таркибида Аграр институт
Вилоят аграр институти таркибида аграр-техникумлар
Туман ва туманлараро аграр коллежлар
Туман агро-бизнес мактаблари
Ҳудудлардаги умумий ўрта таълим мактабларида аграр-синфлар
Ҳудудлардаги мактабгача таълим муассасаларида аграр-гуруҳлар

2-расм Таълим тизимида аграр соҳада инсон капиталини шакллантиришнинг ташкилий тузилмаси [9].

Таълим тизимида аграр соҳада инсон капиталини шакллантиришнинг замонавий ташкилий тузилмасини қуйидаги кўринишда ташкил этиш масадга мувофиқ деб

ҳисоблайиз.

Ёш мутахассисларни мотивациялашда анъанавий, амалиётда синалган усуллардан фойдаланиш анча самарали ҳисобланади. Шунинг учун, ёш мутахассиснинг қишлоқда яшаш ва ишлаш қарорини белгиловчи муҳим ва ҳал қилувчи, моддий омил замонавий талабларга жавоб берадиган уй-жой олиш имкониятидир. Бироқ, кўплаб аграр соҳа ташкилотлари, молиявий имкониятлари пастлиги сабабли ёш мутахассислар учун уй-жой қуриб беришга, ёки уни харид қилишига ёрдам беришга қодир эмас. Бундан ташқари, ташкилот ҳисобидан уй-жой сотиб олиш унинг молиявий имкониятларини пасайтиради, шу билан бирга меҳнат жамоаси аъзоларининг моддий манфаатларига таъсир қилади, бу жамоада ижтимоий кескинликни ва ёш мутахассисга нисбатан салбий муносабатни келтириб чиқаради.

Шунинг учун биз ёш мутахассисни қишлоқда боғланишини таъминлаш ва моддий қўллаб қувватлаш чорасини иккита каналини таклиф қиламиз.

Биринчи канал, бу маҳаллий бюджет ҳисобланади ва у орқали қуйидагиларни амалга ошириш мумкин:

қишлоқ хўжалиги ёш мутахассиси учун уй жой харид қилиш;

меҳнат шартномаси тузиш орқали ёш мутахассисга бир марталик (ошиб боровчи) тўловлар бериш;

ёш мутахассисга аниқ бир миқдордаги ойлик тўловлар тўлаб бориш.

Ёш мутахассисга уй жой қуриш ва харид қилишга ажратиладиган маблағларнинг ҳажми ва аниқ чоралар маҳаллий бюджетларнинг имкониятлари, ҳудудларнинг аграр касб мутахассисларига бўлган эҳтиёжи, ҳудуднинг қишлоқ жойдарига кадрлар муаммосининг ўткирлигига боғлиқ ҳолда фарқланади. Кейинги ҳолат ҳатто ҳудуднинг турли туман ва қишлоқ жойларида ёш мутахассисга ажратиладиган пул маблағларининг дифференциацияси билан боғлиқ.

Бу чоралар ёш мутахассисни қишлоққа интилишини оширади ва юқорида қайд этилган ноҳушликларни олдини олади. Бироқ бундай тартиб ҳудудий даражада талаб этиладиган ҳуқуқий қарорларни қабул қилишни талаб этади.

Иккинчи канал ёш мутахассисни ишга қабул қилиш ва уни қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариши билан бандлигини таъминлаш ҳамда ишга жойлашишига талаб этилган зарур моддий харажатларни амалга ошириш, ёш мутахассис кадрларни қўллаб қувватлаш ва молиялашдан манфатдор бўлган аграр соҳада хўжалик юритувчи субъектлар маблағлари ҳисобланади.

Хўжалик юритувчи субъектлар томонидан фойдаланиладиган чораларни аввало ёш мутахассисни қабул қилиш ва ишлаб чиқариш билан бандлигини таъминлашда қўлланиладиган мажбурият бўйича кафолатланган чораларга бўлиш мумкин:

ёш мутахассисга яшаш минимумидан паст бўлмаган миқдорда меҳнатига ҳақ тўлаш;

“ёш мутахассис” мақоми талаблари бўйича ёш мутахассисга тартибли равишда қўшимча пулли тўловлар тўлаб бориш;

ёш мутахассисни махсус ишчи кийимлари билан таъминлаш;

унинг фарзандларини болалар мактабгача талим муассасаларида ўрин билан таъминлаш.

Бундан ташқари хўжалик юритувчи субъект ўзида мавжуд бўлган имкониятларини ҳисобга олган ҳолда ёш мутахассисни қўллаб қувватлашда бошқа чоралардан ҳам фойдаланиши мумкин. Буларга:

уларга транспорт воситалари харид қилиб бериш;

ёш мутахассисга йирик шохли мол яъни бузоқ ҳадя қилиш;

ёш мутахассиснинг янги туғилган фарзандлари учун коляскалар ва болалар учун мўлжалланган жамланмалар харид қилиб бериш;

мобил алоқа ва интернет тармоғи хизматлари учун тўловлар ва бошқалар.

Ушбу тартиб аграр соҳада инсон капиталини шакллантириш бўйича хўжалик юритувчи субъектлар ва давлат ҳокимияти органларининг ўзаро келишувини талаб қилади ва улар қуйидагилардан иборатдир:

давлат ҳокимияти органлари ва хўжалик юритувчи субъектлар ўртасида функциялар чегараси, ваколатлар, ҳуқуқ ва жавобгарликнинг оптимал аниқ тақсимланиши;

➤ уларнинг фаолиятида иккиланишларга барҳам берилиши;

➤ мавжуд органлар ва ташкилотлар фаолиятининг оптимал келишуви, доимий ва самарали ўзаро алоқадорлиги.

Кўрсатиб ўтилган органлар ва хўжалик юритуви субъектларнинг қўшма фаолияти синергетик самара олишни ва қўйилган мақсадларга эришишни таъминлайди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси 29.12.2020. <https://president.uz/uz/lists/view/4057>
2. P. Drucker F. Post-Capitalist Society. — Oxford Butterworth: Heinemann, 1993.- P. 271
3. Фишер С., Дорнбуш Р., Шмалензи Р. Экономика/ Пер. с англ. со 2-го изд. —М.: Дело ЛТД. 1995. —с.323.
4. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: Принципы, проблемы и политика. В 2 т./ Пер. с англ. 2-е изд.
5. Ш.О.Амиркулов. Агротаълим кластери инсон капиталини шакллантириш ва ривожлантириш омили // Инновацион технологиялар . 2020. №4 (40). URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/agrotalim-klasteri-inson-kapitalini-shakllantirish-va-rivozhlantirish-omili>(дата обращения: 14.04.2021.
6. Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегияси. Тошкент “Ўзбекистон” 2019 йил 23-октябр